

Dansk medieforskning igennem de seneste 30 år

En kommentar til SHF's fagseminar om dansk film- og medievidenskab

Af Frands Mortensen

Dansk medieforskningens mest originale indsats ligger ikke på det teoretiske plan, men i det empiriske og analytiske arbejde. Medieforskningen har defineret sig ved sin genstand snarere end ved sine teorier og metoder. Det er synspunktet i denne kritisk kommentar til SHF's fagseminar, Ib Bondebjerg og Peter Schepelern. Frands Mortensen leverer hermed skitsen til en alternativ historie, der samtidig tilbyder en status over forskningen inden for de enkelte medier.

Ib Bondebjergs fremstilling af hovedtrækkene i de sidste 30 års medieforskning i Danmark er for så vidt rigtig. Men den er ikke relevant. IB anvender den teoretiske udvikling som strukturerende princip, men det særlige ved dansk medieforskning har ikke bestået i, at den har bidraget til international forskning med originale teoretiske bidrag. For det har den så godt som aldrig gjort. Det originale ved dansk medieforskning er det empirisk-analytiske arbejde, der er udført.

Dette empiriske arbejde er naturligvis hele tiden blevet understøttet af teorier, men af teorier vi har hentet ind fra det store udland. I 1960'erne og en del af 1970'erne var det især den fransk-inspirerede strukturalisme og semiologi, vi trak på. Senere i 1970'erne blev det den tyske kritiske teori og marxisme, i 1980'erne fandt mange af de nye yngre forskere inspiration i de engelske *Cultural Studies* (og flere af de lidt ældre oplevede dette som en genopdagelse af deres inspirationskilder fra 1960'erne, nemlig strukturalismen), her i 1990'erne bor de teoretiske gurer især i USA, og det seneste skud på den lokale teoristamme, Torben Grodal, har da også som de fleste tidligere danske medieforskere importeret det meste af sine teoretiske tanker, nu uden for den slagne, humanistiske tankevej, nemlig fra amerikanske kognitionsforskere. (Og endnu mangler Grodal at vise, at hans teorier kan forbindes med empirisk analyse af konkrete massemedier, se Grodal 1997).

Der er ydet enkelte bemærkelsesværdige teoretiske bidrag, som jeg senere skal komme ind på. Men det meste arbejde har bestået i empiriske undersøgelser, hvor et (især) dansk¹ historisk materiale er blevet indsamlet og bearbejdet via de teoretiske rammer, der på det pågældende tidspunkt ansås

for de centrale. Disse teoretiske rammer har næsten aldrig udgjort det centrale i afhandlingerne og artiklerne, og det er derfor et forkert og ikke adækvat perspektiv, man lægger ned over forskningens historiske udvikling, når man lader fokus bestemme af teorirammerne.

I stedet bør man snarere lade selve medierne danne rammen om fremstillingen. Herved skiftes der for alvor fokus, de afhandlinger og personer, der er helte i IB's fremstilling, træder herved i baggrunden, hvorimod personer, der hos IB blot er med i kulissen, får hovedrollerne, ligesom folk, der dårlig nok stod klar i IB's kulisser, kommer helt ind på scenen.

Området defineret via genstanden

Det særlige ved dansk medieforskning har netop været, at den har opfattet og defineret sig selv ved sin genstand, sit objekt. Ikke ved de teknikker, metoder og teorier, der anvendes til at beskrive objektet. Og dette har skabt vanskeligheder, når vi skulle legitimere vor indsats i det universitære system. Medieforskningen har som bekendt udviklet sig inden for flere traditionelle humanistiske fag – historie, dansk, litteraturvidenskab, engelsk har været de centrale. Her bestod vanskeligheden bl.a. i, at det nye genstandsområde, vi ville trække ind i fagene, manglede kulturel og social legitimitet. Massemedieteksterne (som jo var det historiske udgangspunkt for den kritiske del af medieforskningen – den ikke-kritiske del kommer jeg straks til) blev anset for underlødige. Avistekster, radio-udsendelser, Tv-programmer, ugeblade og tegne-

serier var pop, ja endda kommerciel pop. I kvalitet langt under den lødige litteratur og den kunst, der var genstandsområdet for vore moderfag.

Et af de greb, vi i den situation benyttede os af, når vi skulle skaffe legitimitet og respekt om vort arbejde, var dels at fremhæve vore moderfags svage teoretiske fundament², dels at slå på vor egen teoretiske viden, som vi demonstrativt førte frem i artikler og bøger. En strategi, der nok var nødvendig på dét tidspunkt, men som nu bør være et overstået kapitel.

Som slut på indledningen vil jeg endelig pege på det ejendommelige i, at SHF har omtalt fagseminarets genstand som »dansk film- og medievidenskab«. Som om der var tale om to fagområder eller to discipliner. Det er ikke tilfældet, og det må desværre også konstateres, at dansk filmvidenskab har spillet en ganske minimal rolle i dansk medievidenskabs udvikling. At sætte de to størrelser ved siden af hinanden er en voldsom proportionsforvrængning.

Men opdelingen repræsenterer en anden ejendommelighed ved dansk medieforskning: nemlig den forskel i tilgangsvinkler, der findes i den medieforskning, der bedrives ved Københavns Universitet, og den medieforskning der finder sted i provinsen, især i Jylland. Den københavnske forskning har i højere grad end den øvrige haft filmen som sin genstand, og den har også haft en højere teoretisk ambition. Provinsens medieforskning har i større omfang haft fingrene nede i materien, og den haft et langt bredere genstandsområde under behandling.

Så denne artikel er også Provinsens svar på de to københavneres³ noget fortegnede billede af denne del af Danmarkshistorien.

Udgangspunktet og hovedindsatsen: de danske aviser

Dansk medieforskning har sin egentlige, videnskabelige start med Niels Thomsens omfattende arbejder inden for udforskningen af den danske dagspresse. Det skete inden for historiefagets rammer, hvor selve genstanden – aviserne – allerede havde en vis legitimitet, nemlig som historisk kilde. Niels Thomsens arbejde har haft stor aktuel og mediepolitisk betydning, nemlig via den indsats han først ydede med bogen om partipressen (Thomsen 1965), senere i udvalget om dagspressen (*Dagspressen og samfundet, Betænkning 536, 1969*) og

ved de løbende analyser og kommentarer han har skrevet i årbogen *Pressens Årbog*, som han næsten ene mand redigerede og udgav i en årrække med start i 1966. Men hans hovedindsats er dog den omfattende fremstilling af de danske avisers historie. Grundlaget findes i disputatsen *Dagbladskonkurrencen I-II* fra 1972 (Thomsen 1972), og senere er et endnu mere omfattende empirisk materiale indsamlet og fremlagt i *De danske Aviser I-III* (Søllinge og Thomsen, uden år, 1989 og 1991). Her findes en viden systematiseret, som alle nationer må misunde os. Et hovedværk i dansk medieforskning, der slet ikke omtales af Ib Bondebjerg.

Niels Thomsens arbejder blev, da den kritiske medieforskning skulle skaffe albuenum til sig selv, udsat for en voldsom, især metodisk men også politisk kritik. Thomsens metode var positivistisk, og politisk stod han tæt ved Det konservative Folkeparti. Bl.a. af denne årsag, men også fordi dansk medieforskning ikke har interesseret sig synderligt for dagspressen, har Niels Thomsen som person ikke spillet nogen fremtrædende rolle i udviklingen af dansk medieforskning.

Der er foretaget analyser af danske aviser af andre end Thomsen, men slet ikke i nærheden af hans niveau. I 1970'erne kom en række analyser af provinsens monopolaviser (Ejbye-Ernst, Pedersen, Svendsen 1975; Svendsen 1979; Seeberg 1976; Gräs 1977), i 1990'erne har især Jørgen Poulsen genoptaget avisanalyserne med *Dagbladsprojektet* (Poulsen 1996) og projektet om *Måske-læserne* (Poulsen 1998) – analyser, der ved anvendelse af både kvantitative og kvalitative metoder især fokuserer på læsernes behov for og anvendelse af aviserne.

Vor viden om læserne stammer ellers i høj grad fra det omfattende kvantitative arbejde, der gennem årene er udført af forskellige professionelle analyseinstitutter (Gallup og AIM har været de vigtigste), og her bør *Dansk Media Komité* og især dens mangeårige sekretær Sigurd Bennike fremhæves. Det er især Bennikes skyld, at tallene i *Dansk Media Index* i perioden 1968-1991 er af stor pålidelighed, og her ligger en ikke ubetydelig forskningsindsats gemt (se også Bennikes egen bog, Bennike 1983).

Ugeblade

Hvis vi holder hos til de trykte medier, kunne næste gruppe passende være ugebladene. Her er den mest originale indsats beskrivelsen af *Søndags-B.T.*, en rapport der så at sige satte den kritiske, danske

medieforskning i verden. Bogen udkom i efteråret 1971 og var et resultat af et års undervisning på det humanistiske fakultet ved Aarhus Universitet med Johan Fjord Jensen som lærer (Bolvig 1971). Dens styrke er de meget tætte tekstanalyser, der udnytter den bedste tradition fra litteraturvidenskaben. Men bemærk den underliggende værdikonflikt: ugebladene studeres som trivillitteratur med den udtalte præmis, at den rigtige litteratur er »bedre«, har mere kvalitet. Den kritiske tilgangsvinkel var ikke bare et metodisk greb, der var også tale om en moralsk kritik.

Med inspiration i Bolvig 1971 gennemførte en gruppe kvindelige studerende i 1972 en analyse af kvindebladet *Eva* (Møller 1972) med den sigende titel: *Udsigten fra det kvindelige univers*, og hermed var den vinkling også en del af dansk medieforskning, noget der ellers først langt senere, nemlig i 1990'erne kom til at spille en betydende rolle via især Kirsten Drottners indsats (se f. eks. Drotner 1995, Drotner 1999).

Tegneserier

Næste medietype er også udforsket mest originalt af en anden gruppe studerende, igen med Johan Fjord Jensen som leder (Andersen 1973). Bogens styrke er igen de mange tætte tekstanalyser, men især er den bemærkelsesværdig ved den myteteori, der fremlægges her. Jeg skal senere vende tilbage til denne teoretiske pionerindsats.

Radio

Analysen af de elektroniske medier startede med min egen bog fra 1972: *22.00 Radioavis. Kommunikationskritisk analyse af 22-Radioavisen*, en tekstnær analyse af radioavisen som institution med udgangspunkt i lingvistisk inspirerede næranalyser af ti radioaviser.

Ellers er radiomediet ikke meget udforsket. De danske medieforskere, der tør omtale sig selv som radioforskere, kan let tælles på én hånd. Ole Prehn og Per Jauerts lange, seje arbejde med nærradioer (og lokal-tv) bør nævnes her (Jauert og Prehn 1995), men også Ib Bondebjerg (Bondebjerg 1990), Ib Poulsen (Poulsen 1992) og Hanne Bruun/Kirsten Frandsen har ydet et bemærkelsesværdigt arbejde (Bruun og Frandsen 1991).

TV

TV-mediet er til gengæld nok det enkelte medie, der har fået størst opmærksomhed blandt de danske medieforskere. Det begyndte med Peter Larsens ganske lille (14 sider!), men originale og meget indflydelsesrige analyse af TV-Avisen (Larsen 1974). Senere er kommet adskillige analyser af samme TV-Avis og seernes opfattelse af den (se f. eks. Lund 1974 og 1975, Pittelkow 1986 og Jensen 1987), men det bedste bidrag er også det nyeste, nemlig Stig Hjarvards glimrende gennemgang af udviklingen i de danske TV-nyheder (Hjarvard 1999), der både har kvalitet via sin beskrivelse af det system, TV-nyheder indgår i (se også Hjarvard 1995 om det internationale samarbejde om TV-nyheder), og via sine gode analyser af indholdet i nyhedsudsendelserne.

TV-mediets flow-karakter er tidligt beskrevet af Hjarvard og Søndergaard i deres første arbejde om dansk lokal-TV (Hjarvard/Søndergaard 1988), og Henrik Søndergaard har sidenhen udvidet programfladeanalysen og analysen af tilblivelsen af programflader i Søndergaard 1994.

Enkelte TV-genrer er analyseret i mange enkeltartikler, men systematisk er det for alvor sket af Hanne Bruun i bogen *Talkshowet – portræt af en tv-genre* (Bruun 1999). Et virkeligt originalt bidrag til 1990'ernes danske medieforskning, og udført efter principper, der gerne kunne anvendes på andre genrer.

Også Ib Bondebjergs systematiske gennemgang af TV-fiktionens Formel I i bogen *Elektroniske Fiktioner* repræsenterer en flot og original forskningsindsats, hvor den litteraturvidenskabelige arv udtrykker sig i meget fintmærkende analyser af TV-fiktionens fortællinger. Gunhild Agger har ligeledes arbejdet i årevis med dansk TV-fiktion, og vi ser forhåbentlig snart en samlet analyse af dansk TV-fiktion efter monopolbruddet (se f. eks. Agger 1995, 1996, 1998).

Film

Filmmediet blev tidligt gjort til genstand for videnskabelig analyse, idet der ved Københavns Universitet blev oprettet en akademisk disciplin i filmvidenskab allerede i 1967. Men som nævnt var det ikke det teoretiske arbejde, der karakteriserede indsatsen. Marguerite Engbergs vigtigste bidrag er den historisk-empiriske analyse af danske stumfilm (Engberg 1977), og instituttets hovedindsats i

de tidlige år er ubetvivleligt Bjørn Rasmussens omfattende registreringsarbejde, en grundvidenskabelig indsats af stor kvalitet (se f. eks. Rasmussen 1968).

Her udover er indsatsen i dansk filmvidenskab karakteriseret af mange gode enkeltstående *analyser* af enkelte film (se f. eks. Troelsen 1980 for det tidlige, Bondebjerg/Andersen/Schepele 1997 for det senere), enkelte genrer (f. eks. Jerslev 1993 om kultfilm, Richard Raskins pionerværk om kortfilm (Raskin 2000)), enkelte instruktører (Schepele 1997 om Lars von Trier, og ikke mindst Edvin Kaus nu omsider anerkendte bog om Dreyers film (Kau 1989)).

Et værk skiller sig imidlertid afgørende ud i den danske filmlitteratur, nemlig Niels Jørgen Dinnesen og Edvin Kaus pionerindsats: *Filmen i Danmark* fra 1983 (Dinnesen/Kau 1983). En imponerende fremstilling af filmens historie i Danmark fra starten og til bogens udgivelse. Formodentlig det mest undervurderede og oversete enkeltarbejde i danske medievidenskabs historie.

Computer-mediet

Dansk medievidenskab har tidligt ydet en bemærkelsesværdig indsats i udforskningen af computer-mediet, ja i overhovedet at betragte computeren som et medie. Alene titlen på kollektivværket *The Computer as medium* fra 1993 var en sensation (Andersen/Holmqvist/Jensen 1993).

Hovedindsatsen er yder af tre personer, nemlig tidligst af Peter Bøgh Andersen med disputatsen fra 1990 om computersemiotik (Andersen 1990), Niels Ole Finnemann ligeledes med en disputats, nemlig Finnemann 1994, der fremlægger en original teori om computerens væsen, som jeg vender tilbage til, og Jens F. Jensen der mere direkte end de to andre har arbejdet med computerens praktiske udvikling som (masse)medie (se f. eks. Jensen 1998, Jensen 1999).

Reklame

Reklame er jo ikke et særligt medie, men en medieform der optræder i samtlige medier. I Danmark har vi tidligt én virkelig reklameforsker, nemlig Preben Sepstrup. Sepstrup har på reklamens mediepolitiske område nærmest optrådt som en veritabel énmandshær igennem 1970'erne og 1980'erne med bemærkelsesværdige og politisk slagkraftige analyser (se Sepstrup 1982 for en sammenfatning,

se også Sepstrup 1999 for en mere generel fremstilling og analyse af informationstilrettelæggelse). I 1990'erne har også Jørgen Stigel ydet gode reklameanalyser (f. eks. Stigel 1998, Jantzen og Stigel 1996).

Mere end tekstanalyser

Det er et fællestræk for det meste (men dog ikke alt) af det, jeg hidtil har omtalt, at analyser af selve medieteksterne har spillet en stor rolle. Det skyldes givetvis den tekstvidenskabelige opdragelse, som mange af forskerne havde med i bagagen fra de moderfag, hvor de var uddannet. Men medieforskningen har omfattet andre metodiske tilgange end analyse af selve budskabet, om end også disse har haft et primært empirisk sigte.

Institutioner

Især Danmarks Radio er analyseret, ikke bare i jubilæumsbøger (hvor Skovmand 1975 har karakter af egentlig forskning, se også interessante men ofte oversete bidrag i Nørgaard I-III, 1975), men også med mere kritiske tilgangsvinkler af mig selv (Mortensen 1975) og Anker Brink Lund (Lund 1976). Aviserne har gennem årene fået skrevet deres jubilæumshistorier, og flere af disse bidrag har forskningskarakter (se især Eriksen 1996 om *Morgenavisen Jyllands-Posten*).

Satellit og kabel

Kabel-TV's historie i Danmark er beskrevet af Mediekommissionen 1983 og i Lund/Mortensen 1983a og 1983b – senere har Lars Qvortrup med yderst kraftig inspiration i Lund/Mortensen 1983a ført historien yderligere et par år frem (Qvortrup uden år).

Udviklingen i europæisk satellit-kommunikation og fremkomsten af EU's satellit-TV-direktiv er beskrevet i Mortensen 1992a.

Produktionsanalyser

Analyser af mediernes produktionsproces er også et underbelyst område. Der er foretaget flere delanalyser af TV-Avisen (Lund 1974, 1975; Pittelkow 1986), og Poul Erik Nielsen har analyseret produktionen af TV-fiktion (Nielsen 1992), men det mest originale forsøg er dog kollektivet *Ikke et ord om ytringsfrihed*, der tæt følger 9 journalistpraktikan-

ters vej gennem den danske provinspresse. Analysens resultater synes desværre stadigvæk at dække de faktiske forhold forbløffende godt (Andersen 1977).

Her må også nævnes Bo Damgaards tætte og fintmærkende registrering af produktionen af TV-successen »*Men nu til noget helt andet...*«, udgivet af DR's forskningsafdeling (Damgaard 1985).

Receptionsanalyser

Dansk medieforskning er især i 1980'erne blevet kendt på grund af en omfattende beskæftigelse med receptionsanalyse. Her vil jeg henvise til IB's fremstilling, der som nævnt er ganske dækkende i detaljerne. Dog vil jeg fremhæve Anne Hjorts speciale, der fortjener stor opmærksomhed, og som er den egentlige analytiske pionerindsats på området (Hjort 1984 – dvs. skrevet 2 år før Jensen 1986).

Økonomiske forhold

De økonomiske forhold omkring de danske massemedier er så godt som ikke udforsket. Der findes noget om aviserne hos Thomsen 1972, og i Mediekommisionens og Medieudvalgets betænkninger kan man også finde enkelte kvalificerede bidrag. En gang er det forsøgt at sammenfatte økonomien omkring de elektroniske massemedier, nemlig i Mortensen 1992b, der godt kunne fortjene en efterfølger.

Mediehistorie

Hovedindsatsen her er naturligvis samleværket, *Dansk Medie Historie 1-3* (Jensen 1996, 1997, 1998), der måske nok er skrevet for tidligt, idet meget store dele af danske mediehistorie slet ikke er udforsket endnu. Men det repræsenterer en stor viden og en betydelig indsats, ikke mindst fra hovedredaktørens side: Klaus Bruhn Jensen har ydet et enormt redigeringsarbejde for at få bogen ud, uden flere fejl end nødvendigt. Noget man sjældent krediteres for.

To enkeltstående bidrag til dansk mediehistorie fortjener at nævnes, nemlig dels Vibeke Brobys uhyre detaljerede og veldokumenterede gennemgang af Arbejdernes Radioforbund (og dermed dele af Statsradiofoniens historie) i mellemkrigstiden (Broby 1978), dels Preben Sepstrups omfattende beskrivelse af dansk TV i et kulturpolitisk perspektiv (Sepstrup 1994).

Hård-data om danske massemedier

Da Mediekommisionen indledte sit arbejde i 1980 med henblik på at rådgive danske politikere på det mediepolitiske område, var den første opgave at forsøge at danne sig et overblik over den øjeblikkelige situation og den nærmeste historiske udvikling på det danske mediemarked. Et sådant overblik var imidlertid ikke sådan at skaffe, for der fandtes næsten ingen tilgængelige data om danske massemedier. Der manglede helt enkelt en seriøs, offentlig statistik over antal, indhold, ejerforhold, økonomi, distributionsforhold, læser-, lytter- og seerforhold. Og det gør der – her 20 år senere – stadigvæk. Det er en skandale, at vi i Danmark ikke noget, der ligner *MedieNorge* eller *MedieSverige* (se senest *MedieSverige* 1999).

Noget af dette nødvendige materiale findes derfor opsamlet på et delvist videnskabeligt grundlag i betænkningerne fra Mediekommisionen (Mediekommisionen 1980-1985) og fra Medieudvalget (Medieudvalget 1994-96). Beklageligt lidt findes i Danmarks Statistiks kulturstatistikker (Danmarks Statistik 1979, 1987, 1993).

I forbindelse med en professorbedømmelsessag, som jeg netop har medvirket til, har jeg gennemlæst den videnskabelige produktion hos flere fremtrædende danske medieforskere, og det er påfaldende hvor usikre ellers kvalificerede folk med humanistiske uddannelse er, når de nærmer sig anvendelsen af kvantitative data. For mange år siden foreslog et par SMID-medlemmer bestyrelsen, at den skulle arrangere et hård-data-seminar, fordi de følte stort behov for efteruddannelse på dette område.

Nu kommer bl.a. TV-Meter-systemet ud til de fleste universiteter, så i den anledning kunne man overveje forslaget igen. Der vil givet ske en stigning i anvendelsen af kvantitativt materiale i dansk medieforskning, og vi trænger til større viden om de kvantitative metoder.

Teoretiske indsatser

Som tidligere nævnt kan dansk medieforskning ikke bryste sig af nogen stor originalitet på det egentlige teoretiske område. Ib Bondebjerg fremhæver med nogen ret Torben Grodal, men der er især to andre personer, som jeg afslutningsvis vil nævne: Johan Fjord Jensen og Niels Ole Finnemann.

Fjords betydeligste indsats – i denne forbindelse

– er de myteanalytiske afsnit, han har skrevet i Bolvig 1971 og Andersen 1973, og som er samlet op og udbygget i Jensen 1981. Jeg mener, at Fjords teori om trivialmyten er på internationalt niveau, og den er stadigvæk fuldt anvendelig i konkrete analyser af massemedieteksters værdiindhold og verdensopfattelse.

Niels Ole Finnemanns indsats er hans originale teori om computermediets særlige natur, der er fremlagt i disputatsen *Tanke, sprog & maskine* fra 1994 (Finnemann 1994), netop publiceret på nettet på engelsk (Finnemann 1999). Her er kimen til en forståelse af de ændringer i samfundet, som den skriftteknologiske revolution vil føre med sig.

Noter:

1. Der findes bemærkelsesværdige undtagelser. Især må Morten Giersings store beskrivelse af det amerikanske TV-system fremhæves (Giersing 1982). Også Kirsten Drottners analyse af engelske børnemagasinier bør nævnes her (Drotner 1988).
2. Også i denne forbindelse må det stå klart, at dansk medieforskning i stor udstrækning er et barn af studenteroprøret, der netop havde en omfattende fagkritik som sit fundament. Udgangspunktet var her en stærk kritik af det på daværende tidspunkt meget svage teoretiske og metodiske fundament, der var fandtes hos sprog- og litteraturvidenskaberne på universiteterne. Og netop studenteroprørets selv-promoverende teori-fiksering blev også en del af den bagage, som medieforskningen i 1970'erne slæbte med sig og som i adskillige år hæmmede dens udvikling (enkelte forskere har stadigvæk ikke kunnet stille denne bagage fra sig).
3. Jeg skal ikke komme med detaljekritik af hverken IB's eller Peter Schepelerns indlæg. Blot sige, at modtagelsen af IB's oplæg (som jeg på detaljeniveauet er ganske enig med) i uheldig grad blev præget af PS's voldsomme lokalchauvinisme og perspektivløse navneoprensning af stort og småt mellem hinanden.

Litteratur:

Agger, Gunhild (1995): 'TV-fiktionens realisme'. Århus, arbejdspapir fra forskningsprojektet TV's æstetik nr. 8.
 Agger, Gunhild (1996): 'I Livas spejl'. Århus, arbejdspapir fra forskningsprojektet TV's æstetik nr. 13.
 Agger, Gunhild (1998): 'Forbrydelse, køn og provins'. Århus, arbejdspapir fra forskningsprojektet TV's æstetik nr. 24.
 Andersen, Eigil, m.fl. (1977): *Ikke et ord om ytringsfrihed*. Århus: Modtryk.
 Andersen, Lissie Ørvad, m.fl. (1973): *Tegneserier. En ekspansions historie*. Grenå: GMT.

Andersen, Michael Bruun & Poulsen, Jørgen (red.) (1974): *Mediesociologi*. København: Rhodos.
 Andersen, Peter Bøgh (1990): *A Theory of Computer Semiotics*. Oxford: Oxford University Press.
 Andersen, Peter Bøgh; Holmqvist, Berit; Jensen, Jens F. (red.) (1996): *The computer as a medium*. Cambridge: Cambridge University Press.
 Bennike, Sigurd (1983): *Avisen og danskeren*. København: Dansk Media Komité.
 Bolvig, Kirsten, m.fl. (1971): *Søndags-B.T. Rapport om en succes*. København: Gyldendal.
 Bondebjerg, Ib (1990): 'Den sociologiske og virtuelle lyd'. In *Mediekultur nr. 14*, SMID, side 18-46.
 Bondebjerg, Ib (1993): *Elektroniske fiktioner. TV som fortællende medie*. København: Borgen.
 Bondebjerg, Ib; Andersen, Jens; Schepelern, Peter (red.) (1997): *Dansk film 1972-97*. København: Munksgaard-Rosinante.
 Broby, Vibeke (1978): *Arbejdernes Radio Forbund 1926-1940. Bind 1-2*. Aalborg: Aalborg Universitetscenter.
 Bruun, Hanne og Frandsen, Kirsten (1991): 'Radioæstetik og analysemetode'. In *Mediekultur nr. 15*, SMID, side 67-82.
Dagspressen og samfundet. Betænkning nr. 536 (1969), København: Statens Trykningskontor.
 Damgaard, Bo (1985): *Men nu til noget helt andet....* København: Danmarks Radios forskningsrapporter nr. 2B/85.
 Danmarks Statistik: *Dansk kultur- og mediestatistik 1980-1992* (1993). København: Danmarks Statistik.
 Danmarks Statistik: *Dansk kultur-statistik 1960-1977* (1979). København: Danmarks Statistik.
 Danmarks Statistik: *Dansk kultur-statistik 1970-1985* (1987). København: Danmarks Statistik.
 Dinnesen, Niels Jørgen og Kau, Edvin (1983): *Filmen i Danmark*. København: Akademisk forlag.
 Drotner, Kirsten (1988): *English Children and their Magazines 1751-1945*. New Haven and London: Yale University Press.
 Drotner, Kirsten (1995): *At skabe sig - selv. 2. udgave*. København: Gyldendal.
 Drotner, Kirsten (1999): *Unge, medier og modernitet*. København: Borgen.
 Ejbye-Ernst, Arne; Pedersen, Steen Lykke; Svendsen, Erik Nordahl (1975): *Aalborg Stiftstidende i lokalsamfundet*. Århus: Institut for presseforskning.
 Engberg, Marguerite (1977): *Dansk stumfilm I-II*. København: Rhodos.
 Eriksen, Gerhardt (1996): *Hvis de vil vide mere*. Århus: Morgenavisen Jyllands-Posten.
 Finnemann, Niels Ole (1993): *Tanke, sprog og maskine*. København: Akademisk forlag.
 Finnemann, Niels Ole (1999): 'Thought, Sign and Machine - The Computer Reconsidered'. Translated from *Tanke, sprog og maskine*, Copenhagen 1994 by Gary Puckering. Electronic edition. Date of publication on the Web: March 15, 1999. UR: <http://www.au.dk/cfk/DOCS/PUB/nof/TSM/abstract.html> ISBN: 87-7725-233-0

- Giersing Morten (1982): *TV i USA*. København: Gyldendal.
- Gräs, Flemming (1977): *Monopolaviser og lokale nyheder*. Jelling: Attika-dokumentarserie.
- Grodal, Torben (1997): *Moving Pictures*. Oxford: Oxford University Press.
- Hjarvard, Stig og Søndergård, Henrik (1988): *Nærsyn på fjernsyn*. København: C.A. Reitzel.
- Hjarvard, Stig (1995): *Internationale TV-nyheder*. København: Akademisk forlag.
- Hjarvard, Stig (1999): *TV-nyheder i konkurrence*. København: Samtidslitteratur.
- Hjort Anne (1984): *Når kvinder ser tv om medieforskning og reception*. Københavns Universitet: Arbejdspapir fra Institut for Litteraturvidenskab, ail 140.
- Jantzen, Christian og Stigel, Jørgen (1996): *Reklamen i dansk landsdækkende TV*. København: Medicudvalgets rapporter.
- Jauert, Per og Prehn, Ole (1995): *Lokalradio og lokal-tv. Nu og i fremtiden*. København: Kulturministeriet.
- Jensen, Jens F. (red) (1998): *Multimedier, hypermedier, interaktive medier*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jensen, Jens F. (red) (1999): *Internet, World Wide Web, Netværks-kommunikation*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jensen, Johan Fjord (1981): *Efter guldalderkonstruktionen sammenbrud. Bind II. Mytekritik*. Århus: Modtryk.
- Jensen, Klaus Bruhn (1986): *Making Sense of the News*. Århus: Aarhus University Press.
- Jensen, Klaus Bruhn (1987): *Seernes Tv-avis*. København: DR-forskningsrapport nr. 2B/87.
- Jensen, Klaus Bruhn (red) (1996, 1997, 1998): *Dansk mediehistorie. Bind 1-3*. København: Samleren.
- Kau, Edvin (1989): *Dreyers filmkunst*. København: Akademisk forlag.
- Larsen, Peter (1974): 'Analyse af TV-avisen'. In: Andersen, Michael Bruun og Poulsen, Jørgen (red) (1974): *Mediesociologi*. København: Rhodos.
- Lund, Anker Brink (1976): *Magten over DR*. Århus: Publikums.
- Lund, Anne og Mortensen, Frands (1983a): 'Spillet om bredbåndsnettet'. In Lund, Anker Brink m. fl. (red): *TeleVisioner*. København: Teknisk Forlag, side 9-55.
- Lund, Anne og Mortensen, Frands (1983b): 'Den fiberfixede mediepolitik'. In Lund, Anker Brink m. fl. (red): *TeleVisioner*. København: Teknisk Forlag, side 57-68.
- Lund, Erik (1974): *Redaktionsprocesser i TV*. Århus: Institut for presseforskning.
- Lund, Erik (1975): 'Nyhedsstrukturer og redaktionsprocesser i TVA 1964-1974'. In Skovmand 1975.
- Mediekommissionen (1983): *Betænkning om kabelproblematikken og fremførelse af udenlandsk fjernsyn*. København: Statens Indkøb.
- MedieSverige 1999/2000 (1999). Göteborg: Nordicom.
- Møller, Hanne, m.fl. (1972): *Udsigten fra det kvindelige Univers. En analyse af Eva*. København: Røde Hane.
- Mortensen Frands (1972): *22.00 Radioavis. Kommunikationskritisk analyse af 22-Radioavisen*. Grenå: GMT.
- Mortensen, Frands (1975): *Ytringsfrihed og offentlighed*. Århus: Modtryk.
- Mortensen, Frands (1992b): *De elektroniske massemedier i Danmark år 2005*. København: Undervisningsministeriet.
- Mortensen, Frands (1992a): *Satellit- og kabel-TV som trussel imod public service*. København: Nordiske Seminar- og Arbejdsrapporter nr. 1992:587. Nordisk Ministerråd.
- Nielsen, Poul Erik (1992): *Bag Hollywoods drømmefabrik*. Århus: Institut for informations- og medievidenskab.
- Nørgaard, Felix m.fl. (red) (1975): *De musiske udsendelser i DR 1925-1975. I-III*. København: Nyt nordisk forlag Arnold Busck.
- Pittelkow, Ralf (1986): *TV-avisen set indefra*. København: Danmarks Radio, forskningsrapport nr. 7/B, 1985.
- Poulsen, Ib (1992): Uge 39. *En eksperimentaluge på Radioavisen*. København: Danmarks Radios forskningsrapport nr. 1/B.
- Poulsen, Jørgen (1996): *Dagbladsprojektet 1-6*. Roskilde: RUC, Kommunikationsuddannelsen.
- Poulsen, Jørgen (1998): *Måske læserne 1-4*. Roskilde: RUC, Journalistik.
- Qvortrup, Lars (uden år): *Et spil om hybridnettet*. København: Danmarks Radio.
- Rasmussen, Bjørn (1968): *Filmens hvem hvad hvor. Bind 1: Danske titler og biografier*. København: Politikens forlag.
- Raskin, Richard (2000): *The Art of Storytelling in the Short Fiction Film: Studies of Nine Modern Classics*. Under udgivelse i USA.
- Seeberg, Lars (1976): *Krisensamfundet i lokalpressen*. Odense: Bidrags skriftserie.
- Schepeleern, Peter (1997): *Lars von Triers elementer*. København.
- Sepstrup, Preben (1982): *Om reklame*. København: Hans Reitzel.
- Sepstrup, Preben (1994): *Tv i kulturhistorisk perspektiv 1954-1994*. Århus: Klim.
- Sepstrup, Preben (1999): *Tilrettelæggelse af information. 2. udgave*. Århus: Systeme.
- Skovmand, Roar (red) (1975): *DR 50*. København: Danmarks Radio.
- Søllinge, Jette D. og Thomsen, Niels (1989): *De danske aviser 1634-1989. Bind 2 1848-1917*. Odense: Odense universitetsforlag.
- Søllinge, Jette D. og Thomsen, Niels (1991): *De danske aviser 1634-1989. Bind 3. 1918-1991*. [På titelbladet har dette bind Niels Thomsen som første-forfatter]. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Søllinge, Jette D. og Thomsen, Niels (uden år): *De danske aviser 1634-1989. Bind I 1634-1847*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Søndergaard, Henrik (1994): *DR i tv-konkurrencens tidsalder*. København: Samfundslitteratur.
- Stigel, Jørgen (1998): 'TV-advertising virtually speaking'. Arbejdspapir fra forskningsprojektet TV's æstetik nr. 28.
- Svendson, Erik Nordahl (1979): *Avisen i lokalsamfundet*. Århus: Institut for presseforskning.
- Thomsen, Niels (1965): *Partipressen*. København: Institut for Presseforskning og samtidshistorie, KU.
- Thomsen, Niels (1972): *Dagbladskonkurrencen 1870-1970 1-2*. København: G.E.C. Gads forlag.

Troelsen Anders (red) (1980): *Levende billeder af Danmark*.
København: Medusa.

Frands Mortensen er professor ved Institut for In-
formations- og Medicinvidenskab, Århus Universi-
tet